

Užsikrėtę emaliu,

arba 16-oji emalio meno laboratorija „Pamario ženklai“

Lietuvos dailininkų sąjungos Klaipėdos skyriaus galerijoje nuo rugsėjo 21-osios iki spalio 13-osios veikia paroda, sudaryta iš pernai ir šiemet Kintuose vykusioje tarptautinėje emalio meno kūrėjų laboratorijoje „Pamario ženklai“ menininkų sukurtų darbų.

A. Endzinas. Abstraktas.

A. Endzinas. Baltijos sesėms.

G. Grendaitė ir T. Vosylius. Abstraktas.

Pilnė VEIJATAGA

Kaip emaliuojama

Noru kurti emalio meną užsikrėčiau ir aš, menotyriminkė, šių metų renginio kuratorės Neringos Poškutės pakviesta tapti „Pamario ženkli“ – emalio meno laboratorija pavadinta kūrybinio dirbtuvė Kintų Vydūno kultūros centre – dalyve, kurios užduotis buvo parašyti tekstą katalogui ir straipsnį kultūrinei spaudai, t. y. prisidėti prie projekto sklaidos. Mano mama buvo metalo dailininkė, pramokau dirbti su metalo dailininkų įrankiais, tad, nusivėžusi mamos darytą vario plakėtę, sumaniau pabaigti ją emaliavimu ir dviem dienoms užėmiau vietą prie darbastalo. Dar ir

todėl, kad ne svečios, bet saviškio teisėmis pažiūrėčiau, kaip emaliuojama.

Emalis – tai kaitinant sustildėjanti masė. Dirbtuvėje stovi visas arsenalas indelių su spalvotais emalio milieliais, jie sumuniruoti, pagal numerius reikia rasti kataloge nurodytą degimo temperatūrą, vieno degimo metu dirbinyje turi būti padengtas tokia pat degimo temperatūrai skirtomis spalvotomis masėmis, o jei pasirinkti kitokios temperatūros reikalaujančią spalvą, vėl naujas degimas. Emalio milieliai maišomi su vandeniu, gauta košė strypeliu dedama ant metalo (vario, plieno, sida-

bro). Negalima per storu sluoksniu, nes atšoks – pamatę klaidą, perspėjo mane, ir teko perdaryti. Kaitinimo laikas matuojamas sekundėmis, aš taip pat pusę minutės suskaičiauju ir į kronšnelės termometrą žiūrėju, o mano dirbtuvę į kronšnelę „pašauti“ (hitent, tarsi pyragą, tik ant tinkelio ir naudojantis tokiu ilgakočiu įrankiu) apsisėmusi dailininkė pravėrė durules, kad žvilgtelėtų, iki kokios spalvos dirbinyje įkaitęs, ir sako, kad dar keliolika sekundžių reikia laukti. Pokalbiui su dailininkais pasukus prie klausimo, ar emalio meno technologijose daug vietos netikėtumams,

K. Kazlauskaitė. Nėra biologios pusės.

K. Kazlauskaitė. Inspiracijos, užkonservuotos sandoriuose plastiko maišeliuose.

I. Kerienė. Abstraktas Lietuvos.

I. Kerienė. Abstraktas Estijai.

I. Kerienė. Abstraktas Latvijai.

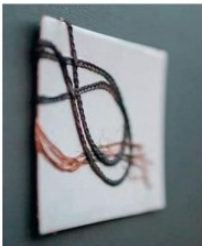
išgirdau paaiškinimą, kad įtakos gali turėti netikėti veiksniai, pavyzdžiui, kad ir emalio milielių cheminės sudėties niuansai, bet įgūdžiai leidžia nepasiklysti.

Žino, ką daro

Emaliavimo technologijos atveria plačias eksperimentavimo galimybes ir užkrečia noru išbandyti emalio meną. Todėl nėra ko stebėtis, kad tarp projekto „Pamario ženklai“ dalyvių (ir šiemet, ir anksčiau) būna solidžių

kūrybinių biografijų turinčių dailininkų, tačiau jie yra emalio meno naujokai. Kintų emalio meno laboratorijose yra dalyvavę ir moloties emalį kuriantys dailininkai, pavyzdžiui, iš Gruzijos, Rusijos, šalin, turinčių ilgąmetes emalio tradicijas, ir žinomi latvių, estų, lietuvių metalo dailininkai, kurių kūryboje emaliui tenka daugiau ar mažiau epizodinis vaidmuo. Kintuose dalijamasi patirtimi, čia – vienintelės Lietuvoje dailininkų profesionalų emalio meno kūrybinės dirbtuvės, kuriose jau 16 metų įgyvendinamas projektas „Pamario ženklai“, kasmet trunkantis daugiau nei dešimt dienų.

Kintų emalio laboratorijos tėvu laikytina, bet su humoru šio titulo besikratinij Romą Tarvydą paklausiau, kodėl renginio darbotvarkėje ilgas laikas skiriamas dalyvių susipažinimui su Pamario krašto gamta, istorija, kultūros paveldu ir tik kažkeltą dieną visi sueina į dirbtuvę. Atsakė, jog norisi, kad rezultatuose būtų matyti „made in Kintai“, kad kūriniai nebūtų tokie, kokių galėjo atsirasti bet kur kitur, ir tam dailininkams reikia gyvų įspūdių. Atsakymas liudijai, kad projekto „Pamario ženklai“ rengėjai, Kintų Vydūno kultūros centro ▶

R.Pušpuris. Interpretacija.

E.Persevicas. Interpretacijos tema „Šimtmetis: Lietuva, Latvija, Estija“.

A.Roaloh. Atvirukas.

A.Roaloh. Trijų valstybių laiško turinį saugantis vokas.

Tarpvalstybinėje emalio meno kūrėjų laboratorijoje „Pamario ženklai“ sukurtų emalio atvirukų / atviraiškų ekspozicija ant Vydo kultūros centro sienos lauke.

Kūrėjų Vydo kultūros centro direktorė R.Tarvydienė. Laboratorijos uždarymas, perodos atidarymas.

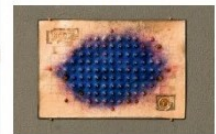
B.Stulgas. Atviraiškis.

U.Mikuda. Laikas skrieja vėjo sparnais.

U.Mikuda. Baltijos žuvis.

A.Endzins. Emalio atvirukas su Latvijos šimtmečio logotipu, dailininko signatūra, o jubiliejaus sveikinimo tekstas – šimtas varjė iškalnų tėsikėly.

Kūrėjų emalio laboratorijos sumanytojas R.Tarvydas ir Biemečių „Pamario ženklų“ kuratorė N.Šoškutė-Jukumėnė.

Latvijos dailės akadēmijas Maipio dizaino katedras vadovė, prof. A.Endzins (centr) su kolegėmis dailininkėmis U.Mikuda ir I.Vasiliūni dailiosios sąjūdos Kinkova praeitųjų link.

E.Persevicas. Dokumentas, kuriame pažymėta, kad Latvija dirbo nuo 1918 m. pradžios, o ne darbo laikas truko nuo 1940 iki 1990 m., nuo šios datos valstybė vėl dirba.

◀ direktorė, dailės ir edukologijos studijas baigusi Rita Tarvydienė ir R.Tarvydas, baigęs lietuvių metalo dailininkų vyresniąją ir vidurinę kartą parengusių Talino dailės akademiją, žino, ką daro. Įgyvendina nuoseklų, pilietiskai angažuatą – geria šio žodžio prasme

– projektą taip, kad tematika menininkams taptų ne privaloma užduotimi, o inspiracijos šaltiniu. Pamario krašto *genius loci* pajusti leidžia Kuršių nerijos kopos, Nemuno delta, ekskursijos ir pasakojimai apie asmenis ir įvykius, būti ir istoriją.

Emalio atvirukai

„Tiltai“, „Mažoji Lietuva“, „Kodas – vėtrungė“, „Laiškai Vydui“, „SAGA Donelaičiu“, „Žuvis pyragas“, „Atvirukas Lietuvai“ (skirta istoriniams Pamario palto

keliui) – tai emalio meno laboratorijų devizai. 1917-ųjų „Atvirukas Lietuvai“ buvo skirtas Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečiui. Šiame „Šimtmetis: Lietuva, Latvija, Estija“ dedikuotas trijų Baltijos valstybių šimtmečių jubiliejams, kūrybinėse dirbtuvėse dalyvavo šių trijų šalių

dailininkai. Naujovė – renginys turėjo kuratorę, metalo dailininkę, Lietuvos dailininkų sąjungos Klaipėdos skyriaus pirmininkę N.Šoškutę-Jukumėnę, kuri anotacijoje rašė: „siekiami emalio meno kūriniais / atviraiškais skelbti žinią apie trijų kaimyninių valstybių nepriklaus-

mybės istoriją. Menininkai iš Lietuvos, Latvijos ir Estijos kviečiami sukurti nustatytą dydžio emaluotą atviruką / atviraišką, kuriame būtų kiekvienos šalies identitetai ryškiausiai atspindintys simboliai, ženklai“, ir savitai išreikšti sveikinimą, linkėjimą. ▶

Tredicičiai dalyviai įsamano mūlopėdai tema. – K. Kazdūkaitis, R. Radvienė, L. Kerienė, B. Stulgaitis, P. Vėlytoga, A. Roolaitis, N. Poškaite-Jukumiene, T. Vosylus, G. Grondaitis, A. Endzintis, E. Persevicas, U. Mikuda, R. Puspurė.

Užduotis sukurti emaliuotą atviruką (standartinis atviruko dydis 10,5 x 14,8 cm), yra tik nuoroda, kodas, kurio mėninkas turėtų pasinaudoti savo sumanymo semantikoje ir stilistikoje. Belieka pastebėti, kad atvirukas dar yra vadinamas atvirlaiškiu ir šioje nuo XIX a. pabaigos paplitusioje medijoje pranešimas yra visų pirma vizualus, o ne verbalus (beje, atvirlaiškiams atsiradus, proginių palinkėjimų žodžius ant jų užrašydavo gamintojas, siuntėjas nieko ranka nepiraišydavo, tad individualią siuntiniam žinutę reikėme pertikdavo pasirinkdamas paveikslėlį) ir reikalauja lakoniškų bei pagavių metoniųjų, metaforų ar kitų tropų. Dar vienas atviruko kaip medijos ypatumas – tai, ką siuntėjas sako gavėjui atviruku, yra nekonfidencialu, kita vertus, – asmeniškai, nuosirdi.

Vėliavos spalvos

Pokario metais miške užsilikusio, vaikų gvybės nusinėšusio sprogmens raudonai geltonas pliuspūnis miško žalumoje ir Lietuvos Respublikos vėliavos spalvos – šis asociatyvinis ryšys tapo paskata emaliavimo patirties turinčiam Laimai Kerienė, Vilniaus dailės akademijos (VDA) metalo meno specialybės dėstytojai, sukurti at-

virukus pasinaudojant mūsų ir abiejų kaimyninių valstybių vėliavų spalvomis. Sprogimų, kraujo ir miško reikšminis kodas – partizaninė kova, vienas ryškiausių Lietuvos laisvės simbolių. Estijai skirtu atviruko fone mėlyna ir juoda, o Lėdijos Koidulos, XIX a. poetės patriotinio eilėraščio, kurį chorai iki šiol dainuoja Estijos dainų švenčių pabaigoje, pavadinimas paraištas baltu spalva. Apie tamais raudonos ir baltos spalvų Latvijos vėliavos atsiradimą legenda pasakoja, jog latgalių genties kariai laimėjo mūšį, kai tarytum vėliavą iškėlė aukskė, į kurį buvo survynioję žuvusio vado kūną, o baltame aukskė liko krauju nuspalvintos žymės. L. Kerienės kūrinijje raudona ant balto paraišta „Dievas myli Lietuviją“, o raidės, kaip ir atviruke Estijai, sukomponuotas taip, kad atrodytų nusitęsiosios pirmyn, į horizontą.

Tris Baltijos valstybes sveikina metalo menas – taip interpretuojam Birutės Stulgaitės, garsios metalo dailininkės, kuriai medžiagos išraiškingumas yra tapęs kūrybos principu, atviruką. Patys „kalba“ skaidrus neblizgus emalis, pro jį prasiviečiantis vario paviršius, tekstūra ir spalva. Kai reiję pusėje, kur dažnai rašoma kam ir nuo ko, pavaizduoti tvis šaukuto pavidalo ženklai, dailininkės vardas ir metai, deijėje – baltas „suliniuotas“ stačiakampis, panašus į užrašui skirtą vietą. Tik kad rašyti nebeprerikta, palinkėjimų žodžiai

visiems žinomi, o jausmas Tėvynai keliauja kitais komunikacijos kanalais. Per ilgmetę kūrybinę veiklą inspiracijos iš etnografijos besisemiauiai estij juvelyrei Ancei Roolait mūšų valstybių gyvenimo nuėitį tarpinį lydinys apmąstymai ir palinkėjimai, regis, yra dalykai, kuriems reikia nebe skambios viešos retorikos, o individualios refleksijos – tokią mintį kelia sveikinimą siuntiančių trijų valstybių laiško turinį suaugantis vokas, užantspauduotas į vašką spandžiama spaudu per vidurį, kur susijungia trys voko kraštines.

Įtaigūs skaičiai

Valstybė, mininti šimtą metų nuo steigties datos, iš tiesų gyvuoja tik pusę šio laiko ir tas faktas išradingo palyginimo keliu išryškina Egono Persevico, daugiau nei dešimtmetį skulptūras bei objektus viešoms erdvėms kuriančio latvių skulptoriaus, kūriniuose. Viena jų pavaizduotas darbo apskaitos tabelis, toks grafiškas ir langeliais padalytas dokumentas, kuriame pažymėta, kad Latvija dirbo nuo 1918 m. pradžios, o ne darbo laikas truko nuo 1940 iki 1990 m., nuo šios datos valstybė vėl dirba. Tuščių langelių – penkiasdešimties okupacijos metų, tapusių priverstinio nedarbo metais, vaizdas – labai įtaigus.

Bendrautoriai Greta Grendaitė ir Tomas Vosylus jau kuris laikas pasivadino „Legal (Art) Lovers“ ir sukūrė kelias instaliacijas. Tarptautinėse parodose kaip grafiškė pripažinimo sulaukusi G. Grendaitė turi grafiškos bakalaurų ir menotyros magistrų diplomus, T. Vosylus – skulptorius, dar užsiimantis fotografija, juvelyrika. Parodai jie parėkė tris, kaip rašė anotacijoje G. Grendaitė, tarpusavyje susijusius kūrinius laisvės tema. Menininkams rūpi įtampa tarp prigimtinės laisvės „svajoti, svajonėse išgyventi savo įsivaizduojamą laisvę“ ir paradigmos, kurioje postmodernistinis kitas kėsinasi į svajonių laisvę, kurioje mums peršama virtuali realybė. Merginos su VR akiniais ekstatiška veido išraiška ir popkultūroje įsakmū „žiūrėk“ reikiantis rankos rodomojo piršto atvaizdas, susikaupęs jaunmoio veidas ir debesų – laisvos svajos metafora? – atspindys jo akininį ekranė. Pagaliam – gracingas rieto gestas, ryškiai lakotai nagai, pirštai, laikantys virvutę, kuria parištas stipuojasi debeselis. Šie vaizdiniai nestokoja paradokso, dažno G. Grendaitės kūryboje.

Paroda liudija, kad darbuotasi kūrybingai, kad vengta banalybių, dažnų šimtmečio minėjimo viešajame diskurse.

VDA metalo specialybės baigusi, maždaug dešimtmetį konceptualią juvelyriką kurianti Karina Kazlauskaitė sukūrė melsvai pilkų atspalvių emaliu dengtus atvirukus, pavadintus „Nėra blogosios pusės“. Pirmojo „svaidiniję“ pusėje – skaičiai 2018, „nugarinėje“ – 1918. Šią įtrūkimais ir panašiais lauko povėklo pėdsakais pažymėtuose paviršiuose patirais skaitmenimis įrašyta žinia galima perskaityti kaip patikimą, jog istorijoje nėra stebėtojams nematomos arba nesvarbios „blogosios pusės“. Antrojo atviruko vienoje pusėje iškalnėta šimtmečio data „1918–2018–ieji“, kitoje – „3000–ieji“, – pasak autorės, „išlaisvinantis nuo istorijos ir pasakiškai nubloškiantis į fantastinį laiką“ skaičius.

Emalo meno kūrėjų laboratorijos uždarymas.

Posakį „laikas skrieja vėjo sparnais“ latvių kalba nerykiomis, derančiomis su skaidriu emaliu dengto vario paviršiaus atspalviais ant atviruko formato plokštelės, truputį išlenktos, kad taptų panaši į sparną, užrašė Una Mikuda. Studijuojanti magistrantūroje Latvijos dailės akademijos Metalų dizaino katedroje, parodose prancūškas paprastas: Latvijos šimtmečio logotipas, dalininio signatūra, o jubiliejinio sveikinimo tekstas – šimtas varjė iškalnėtų taškėlių.

Kokį šimtmečio kelį naujo nepriklausomybės atkūrimo, modernios tautinės valstybės gyvavimo požiūriu labai jauna valstybė Lietuva ir tokios pat jaunos, 1918 m. nepriklausomas valstybes sukūrusios Latvija ir Estija, ką jis reikė žmonėms kaip piliečiams ir asmenims, kas šieja mūsų valstybės, – parodos koncepcija skatinanti menininkus tai apmąstyti. Be abeio, šie dalykai mastanties visuomenė rūpėjo, tik susirinkusių Kintuose mintyse, joms pasiekus ant darbastalio pasidėty varj ir emali, liko ir marias pašiaušiančio vėjo bei pamario medų kvapo, ir didingų Nerijos kopų reginių pėdsakai. O jei be gražybės, tai paroda liudija, kad darbuotasi kūrybingai, kad vengta banalybių, dažnų šimtmečio minėjimo viešajame diskurse. Kintų Vydūno kultūros centre liks per dar vienerius testinio projekto „Pamario ženklai“ įgyvendinimo metus sukurtas emalo menas ir papildys turimą maždaug šimto kūrinių kolekciją.

Jonio Veverio ir Klausio Leo Richterio nuotr.

Su potekstėmis

Šimtas metų, trys valstybės – tai tinkantys vizualizuoti semantiniai kodai, kuriuos dailininkai naudojo ir vienaprasmiškai, ir su potekstėmis. Sveiką humora, pajaviriantį Baltijos valstybių jubiliejų minėjimų oficialią pakylėtą gaidą, demonstruoja Arvido Endzino, Latvijos dailės akademijos Metalų dizaino katedros vedėjo, pramoniniu emaliu atliktą plaketė. Joje